

openbare scholen

waar verhalen samenkomen

inspiratie voor kernwaarden in de praktijk

VOS/ABB zet zich in voor optimale omstandigheden in het openbaar en algemeen toegankelijk onderwijs. De openbare en algemeen toegankelijke school gaat uit van de democratische normen en waarden die in de maatschappij leven. Voor VOS/ABB staat het onderwijs niet op zichzelf, maar is het onlosmakelijk verbonden met alle onderdelen van de samenleving. Zie ook www.vosabb.nl

v o s) a b b

De **Vereniging Openbaar Onderwijs** (VOO) behartigt de belangen van het openbaar onderwijs en streeft een onderwijssysteem na waarin kinderen van ouders van alle gezindten met elkaar naar school gaan, met elkaar leven en dus ook met elkaar leren. Zie ook www.voo.nl

VERENIGING
OPENBAAR
ONDERWIJS

openbare scholen

waar verhalen samenkomen

Ons verhaal

Het zijn maar drie woorden. Gelijkwaardigheid. Vrijheid. Ontmoeting. Drie woorden die grote betekenis kunnen hebben. VOS/ABB en VOO hebben er twee jaar aan gewerkt, samen met leraren, ouders, bestuurders en externe deskundigen, om de kernwaarden van het openbaar onderwijs te herijken en inhoud te geven.

De kernwaarden vormen samen met de nieuwe slogan, **'Openbare Scholen - Waar Verhalen Samenkomen!'**, een stevig fundament onder de waarden van jouw eigen bestuur of school. Zodat je er vervolgens jouw eigen verhaal van kunt maken.

Het verhaal van het openbaar onderwijs is niet eenduidig, per definitie niet. Het openbaar onderwijs is van en voor de hele samenleving en heeft een wettelijke opdracht om leerlingen te laten kennismaken met 'alle godsdienstige, levensbeschouwelijke en maatschappelijke waarden zoals die leven in de Nederlandse samenleving, met onderkenning van de betekenis van de verscheidenheid van die waarden'.

Dat betekent dat op de openbare school al die verschillende, unieke verhalen welkom zijn. Ieders verhaal wordt elke dag ge- en herschreven. Door wat er

**gelijk-
waardigheid**

vrijheid

ontmoeting

ontstaat in de ontmoeting tussen leerlingen onderling en tussen hen en de school en zijn omgeving. Ontmoeting op basis van gelijkwaardigheid, tussen mensen die in vrijheid zichzelf kunnen zijn en anderen de vrijheid gunnen dat ook te zijn.

Dat is allemaal makkelijk gezegd. Waar dit voor volwassenen soms al niet meevalt, moeten leerlingen het allemaal nog leren. Daar ligt een grote én prachtige opdracht voor het openbaar onderwijs. Dit boekje helpt bij die opdracht. Graag wensen we je daar veel succes bij en heel veel plezier mee.

Er is niets mooiers dan werken en leren op de openbare school:

waar verhalen samenkomen!

Hans Teegelbeckers (directeur VOS/ABB)

Marco Frijlink (directeur VOO)

het
verhaal
achter
...

... dit boekje

Voor wie is dit boekje?

Voor iedereen die werkzaam is op een openbare school of op een andere manier betrokken is bij het openbaar onderwijs. Maar ook alle anderen die deze kernwaarden voor het onderwijs in Nederland een warm hart toedragen, hopen we te inspireren. Het zijn immers universele waarden.

Wat vind je in dit boekje?

Dit boekje geeft handen en voeten aan de kernwaarden van het openbaar onderwijs. Natuurlijk leggen we uit wat we onder de kernwaarden verstaan. Maar je vindt vooral inspiratie en praktische handvatten voor je eigen onderwijs. Je vindt mooie verhalen uit de praktijk, tips & tricks voor in de klas, prikkelende uitspraken en allerlei voorbeelden van geschikte werkvormen. Veel daarvan gaan over het op allerlei manieren voeren van dialoog. Elkaar écht ontmoeten in de vorm van een dialoog is immers de sleutel tot het waarmaken van de waarden. Veel werkvormen hebben nu een onderkomen bij één kernwaarde. In de praktijk dragen de werkvormen meestal bij aan het werken aan alle drie de kernwaarden.

Waarom dit boekje?

Als je werkt vanuit de kernwaarden levert dat veel op voor jouw school. Denk aan:

Je draagt uit waar je als school **trots** op bent en wat je bijdrage is aan de samenleving

Je geeft je school **een duidelijk profiel:** hier staan we voor en dit mag je van ons verwachten

Je geeft **betekenisvol onderwijs** waarin de waarden actief geoefend worden

Je laat zien dat jouw openbare school écht werk maakt van **de burgerschapsopdracht**

Er ontstaat **een betere sfeer** in de klas waarin leerlingen zichzelf mogen zijn, oefenen met democratische waarden en elkaar écht ontmoeten

Wat kun je nog meer met de kernwaarden?

Dit boekje is slechts een tipje van de sluier van wat je kunt met de kernwaarden.

- Bij dit boekje hoort een digitaal portaal. Hierop vind je nog veel meer suggesties voor lesmateriaal en activiteiten waarmee je de kernwaarden concreet handen en voeten kunt geven op school en in de klas. Dit is voor iedereen toegankelijk. Zie: www.openbaaronderwijs.nu.
- De kernwaarden zijn tot stand gekomen in samenwerking met toonaangevende onderwijsexperts, onder wie Isolde de Groot, Bram Eindhoven, Gert Biesta en Rob Bartels. De volledige theoretische onderbouwing is te vinden op www.openbaaronderwijs.nu.
- De inhoudelijk experts van VOS/ABB en VOO kunnen je ondersteunen bij het werken met de kernwaarden in jouw school of binnen jouw stichting. We verzorgen professionaliseringsbijeenkomsten voor alle betrokkenen bij het openbaar onderwijs in Nederland. Dat doen we voor onze leden, en op aanvraag ook voor niet-leden.

Hierbij willen we allen die bijgedragen hebben aan de totstandkoming van de nieuwe kernwaarden en aan dit boekje hartelijk bedanken voor hun inzet. Achterin vind je een overzicht met alle betrokken auteurs en samenwerkingspartners.

Eline Bakker (VOS/ABB)
Tamar Kopmels (VOS/ABB)
Leone de Voogd (VOO)

De openbare school: een knooppunt van verhaallijnen

De kernwaarden van het

Het openbaar onderwijs is van en voor de hele samenleving. Het is een plek waar leerlingen samenleven en samen leren, waar ruimte is voor ieders verhaal. In de openbare school is democratie geen 'hol begrip'. Zij wordt zichtbaar in de schoolorganisatie, de schoolcultuur, het onderwijs en de verbinding tussen school en samenleving. De openbare school zondert zich niet af van de wereld, maar leert leerlingen zorgzaam en rechtvaardig om te gaan met andere mensen en de natuur.

DE OPDRACHT VAN HET OPENBAAR ONDERWIJS

De kernwaarden komen voort uit de wettelijke en maatschappelijke 'actief-pluriforme' opdracht van het openbaar onderwijs. Zo geven artikel 46 van de Wet op het Primair Onderwijs en artikel 42 van de Wet op het Voortgezet Onderwijs aan dat het openbaar onderwijs voor iedereen toegankelijk is en ieders godsdienst of levensbeschouwing eerbiedigt. Ook draagt openbaar onderwijs volgens deze wet bij

openbaar onderwijs

Om dat waar te kunnen maken, werken we volgens drie kernwaarden: gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting. Die zijn bepalend bij alles wat we doen.

Kernwaarden als kompas

Gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting zijn waarden waar we in het openbaar onderwijs voor staan. Zij bieden richting bij het maken van keuzes over onderwijs, samenwerking en hoe we met elkaar omgaan. Je kunt ze gebruiken als toetssteen of kompas,

aan "de ontwikkeling van de leerlingen met aandacht voor de godsdienstige, levensbeschouwelijke en maatschappelijke waarden, zoals die leven in de Nederlandse samenleving en met onderkenning van de betekenis van de verscheidenheid van die waarden". Wij beschouwen de democratische waarden, zoals vastgelegd in de Grondwet en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, dan ook als fundament van het openbaar onderwijs.

en je bij alles wat je doet afvragen: Past dit wel bij onze waarden? Draagt het bij aan onze fundamentele opdracht richting de samenleving? Het zijn ook waarden waarop we elkaar kunnen aanspreken én waarop we aangesproken mogen worden.

De waarden vormen dus het fundament voor afspraken, normen, regels en het dagelijks handelen binnen de school. Zij vormen een gedeelde kern, naast de persoonlijke waarden, normen en verhalen die leerkrachten, leerlingen en ouders meenemen. Tussen de waarden is geen hiërarchie. Ze beïnvloeden elkaar, hebben overlap of staan in sommige situaties juist op gespannen voet met elkaar. Hoe ze zich tot elkaar verhouden en waar de grenzen liggen (bijvoorbeeld tussen 'vrijheid' en 'gelijkwaardigheid') zal altijd onderwerp van gesprek blijven, zowel binnen de openbare school als in de samenleving.

Openbare Scholen – Waar Verhalen Samenkomen

De slogan voor het openbaar onderwijs luidt: “*Openbare Scholen – Waar Verhalen Samenkomen.*” De openbare school is de ontmoetingsplaats bij uitstek, de plek waar je nieuwe verhalen leert kennen en jouw eigen verhaal verder ontwikkelt, in relatie met anderen. Vanuit *gelijkwaardigheid* en vanuit *vrijheid*, ontmoet je de ander en ontmoet je verhalen vanuit de hele wereld.

openbare scholen
waar verhalen samenkomen

Wat is JOUW verhaal?

Over verhalenvertellers & vuren

De mens is een verhalenverteller. Je bent wie je vertelt dat je bent. Je identiteit wordt bepaald door de verhalen die je over jezelf vertelt. Je kan zelfs zeggen: zonder verhalen heeft het leven geen zin. De essentie van gekte is dat je de losse eindjes niet meer aan elkaar kunt knopen tot een zingevend verband. Zonder verhalen vallen we uit elkaar. Onze levensverhalen zijn vaak warrige verhalen met verschillende verhaallijnen. Verhalen van jezelf, van anderen, van anderen over jou en stukjes van grote verhalen, bijvoorbeeld uit levensbeschouwingen of de geschiedenis. Van al die draadjes maak je langzaam één geheel. Jouw eigen, unieke verhaal dat vertelt wie JIJ bent.

De verteller worden

Belangrijk is dat het JOUW verhaal wordt. Een verhaal, waarin je soms de hoofdpersoon bent, soms een figurant; soms tegenslag hebt en dan weer een winnaar bent. Maar: jij bent de belangrijkste verteller. Persoonsvorming is eigenlijk: een geoefende verteller worden van je eigen levensverhaal. Dat gaat niet vanzelf, dat moeten we leren. Op school kunnen we leerlingen leren om steeds meer eigenaar te worden van hun eigen verhaal. Dat hoeft geen logisch verhaal te zijn met een happy end. Dat mag een kleurrijk verhaal zijn met lastige dilemma's en conflicterende verhaallijnen. Zo leren leerlingen dat ze verschillende personages kunnen zijn in het grote verhaal van het leven.

De school als kampvuurplek

Om je eigen verhaal te leren vertellen, is ruimte nodig. Een kampvuur is daarvoor een prachtig symbool. Een plek waar leerlingen hun verhaal kwijt kunnen. Waar ze 'op verhaal' kunnen komen. En waar ze kunnen luisteren naar bijzondere, misschien vreemde, verhalen. Verhalen die al van generatie op generatie worden doorverteld. Of juist spiksplinternieuwe

verhalen. Verhalen die steeds weer uitnodigen om met elkaar te delen wat er in je leeft. Zodat je oren en ogen opengaan voor de ander. En zodat je die ander vragen gaat stellen, en beter leert kennen. Zodat je iedere dag dat je bij dat kampvuur vertoeft, weer een beetje meer snapt van jezelf en de wereld om je heen.

Kampvuren en lantaarnpalen

Volgens filosoof en humanist Harry Kunneman is de maatschappij, en dus ook de school, helaas vaak meer te vergelijken met een lantaarnpaal dan met een kampvuur. Een lantaarnpaal waaruit helder licht schijnt, van boven naar beneden, en waar maar een klein stukje mee belicht wordt. De rest blijft donker. De druk op toetsen en meten draagt bij aan zo'n lantaarnpaal-cultuur. Zo'n lantaarnpaal wil een helder verhaal vertellen dat voor iedereen duidelijk is. Het licht is duidelijk, maar ook kil. Je staat erin of erbuiten, meer smaken zijn er niet.

Laten we er daarom met elkaar extra goed voor zorgen dat we ruimte creëren voor 'kampvuurgesprenken'. Waar we warm worden en waar het soms spannend wordt. Maar waar wel een plek is voor ieders eigen verhaal.

Mark Bos (Humanistisch Verbond); Tamar
Kopmels (VOS/ABB)

Openbare scholen

waar verhalen samenkomen

De school: een knooppunt van verhaallijnen

Op een openbare school raken verhaallijnen uit de samenleving elkaar en vlechten zich ineen tot een kleurrijk geheel. Soms raken ze in de knoop. Door elkaar te vragen naar de verhalen over wie we zijn en wat we doen, kunnen we de knopen soms weer ontwarren. Onze verhalen maken niet alleen wie we zijn en willen worden. Ze dragen ook bij aan sociale verbondenheid en bepalen mede onze morele ontwikkeling. Op school krijgen leerlingen de mogelijkheid om niet alleen binnen hun eigen vertrouwde kaders te blijven. Maar ook om elkaar te ontmoeten en onderdeel te worden van het verhaal van een ander.

Verhaallijnen van leerlingen, medewerkers en de buurt

Welke verhaallijnen komen er dan allemaal samen? Het gaat om de verhalen van de leerlingen, de leraren, de ib'er, de stagiair, de ICT'er, de directeur, de conciërge, de schoonmaker, de ouders/verzorgers, de buurtbewoners en samenwerkingspartners van de school. Denk bijvoorbeeld aan het verzorgingstehuis of het museum dat je bezoekt, de moskee, kerk of synagoge waar je te gast mag zijn. Maar ook de plaatselijke bibliotheek, het theater en het zwembad. Iedere betrokkene bij de school draagt bij aan het boekwerk van verhalen.

Deel je verhaal

Een school is bij uitstek de plek om verhalen met elkaar te delen. Dit kan in de klas, maar ook in een schoolteam is het mooi om te horen over elkaars ideeën,

wereldbeeld, geschiedenis en ervaringen. Verhalen bieden troost in tijden van twijfel, verdriet en onzekerheid. Ze zorgen voor een gevoel van herkenning en thuiskomen, maar ook voor nieuwe inzichten en ontdekkingen. Ze zijn vaak een mooie aanleiding tot gesprek en dialoog.

Aan de slag

Hoe verken je elkaars verhalen en hoe gebruik je deze in de klas? Bijvoorbeeld:

- Verken elkaars waarden en ideeën door te filosoferen. Filosoferen met kinderen en jongeren is bij uitstek een manier om met elkaars verhalen en ideeën in aanraking te komen. Zie voor meer inspiratie verderop in dit boekje en www.openbaaronderwijs.nu.
- Ontdek elkaars leefwereld, tradities en levensbeschouwing aan de hand van passende voorwerpen. De voorwerpen zijn het uitgangspunt voor een dialoog. Laat leerlingen voorwerpen van thuis meenemen of gebruik een leskist. (informatie zie www.openbaaronderwijs.nu)
- Het vertellen van een verhaal doet iets anders met leerlingen dan het voorlezen ervan. Sla in een nagesprek een brug naar de leefwereld van de leerlingen.
- Vertel een verhaal en geef een creatieve verwerkingsopdracht om de leefwereld van de leerlingen op te zoeken. Laat ze het verhaal naspelen, maak samen een schilderij of schrijf een gedicht! Op www.openbaaronderwijs.nu en in dit boekje vind je hier allerlei werkvormen voor

**gelijk-
waardigheid**

Wat betekent ...

theoretisch
kader

Gelijkwaardigheid

op de openbare school?

Gelijkwaardigheid betekent dat alle mensen waardevol in zichzelf zijn. Hoeveel mensen ook van elkaar verschillen, of wat ze ook van elkaar vinden, iedereen heeft recht op een gelijke behandeling. Dat betekent dat ieders stem telt en we voor de wet allemaal gelijk zijn. Dat wil niet zeggen dat alle mensen hetzelfde zijn. Juist omdat mensen zo verschillen, is het belangrijk niet te vergeten dat iedereen evenveel waard is.

Gelijkwaardigheid betekent dat je mag geloven wat je wilt, je eigen mening mag hebben over de politiek en zelf mag kiezen met wie je je leven wilt delen. Dat mag allemaal niets uitmaken voor welke rechten je hebt. Ook mag het voor je rechten en kansen in de samenleving niet uitmaken hoe rijk, slim of gezond je bent.

Iedereen is welkom

Gelijkwaardigheid betekent voor het openbaar onderwijs dat iedereen zichzelf kan zijn: leerlingen, leraren, ouders en alle andere betrokkenen bij de school. Iedereen in de openbare school moet kunnen ervaren dat zij of hij van waarde is. Iedereen heeft haar of zijn eigen achtergrond, talenten, valkuilen, interesses en overtuigingen. Al die verschillen zijn een verrijking voor de ontwikkeling van leerlingen en een meerwaarde voor de school.

De openbare school is algemeen toegankelijk: in het openbaar onderwijs weigeren we geen leerlingen of leraren op basis van bijvoorbeeld levensovertuiging, gaardheid of gender. Iedereen is welkom en onderlinge verschillen worden positief gewaardeerd. Ook mag iedereen rekenen op gelijke behandeling en een gelijke stem. De stem van leerlingen telt daarbij net zo goed mee als die van de volwassenen.

In het openbaar onderwijs is volop ruimte voor ieders visie, mening en levensbeschouwing. We besteden op gelijkwaardige wijze aandacht aan ieders 'verhaal' en aan betekenisvolle momenten en vieringen vanuit verschillende tradities. De leraar verplaatst zich in alle leerlingen en bevordert dat leerlingen respectvol met elkaar omgaan en veiligheid ervaren in de klas.

Gelijke kansen

Gelijkwaardigheid betekent ook dat er aandacht is voor gelijke kansen in het onderwijs. Om elke leerling de kans te geven zich te ontwikkelen, moet de school voor sommige leerlingen meer doen, om bestaande ongelijkheden te compenseren. Leerlingen moeten geholpen worden kansen te benutten. Leraren en ouders zijn gelijkwaardige partners, die samen werken aan de ontwikkeling van de leerling.

Gelijkwaardigheid betekent ook dat het openbaar onderwijs de toegankelijkheid in brede zin waarborgt. Het gaat niet alleen om verschillende achtergronden, maar ook om verschillen in fysieke, mentale en financiële mogelijkheden. Deze mogen nooit een belemmering vormen om volwaardig deel te nemen aan het onderwijs en schoolleven.

De openbare school is de plek waar de samenleving samenkomt en waar ieders verhaal er mag zijn!

Zes vragen

over burgerschapsonderwijs

Burgerschapsonderwijs leert leerlingen over hun rol in deze maatschappij. Over democratie, vrijheid en gelijkwaardigheid. Over samenleven en omgaan met denkbeelden die niet de jouwe zijn. Goed burgerschapsonderwijs is dus essentieel om de kernwaarden van het openbaar onderwijs vorm te geven. Bram Eidhof, expert burgerschapsonderwijs, beantwoordt zes vragen over burgerschapsonderwijs.

1

Wat moet er echt?

Vanaf 2020 wordt van scholen verwacht dat ze samenhangend en doelgericht burgerschapsonderwijs aanbieden, en dat evalueren. Op basis van een uitgewerkte visie.

2

Dus de inspectie gaat straks strenger controleren?

Ja. Maar de meeste scholen willen er ook uit zichzelf werk van maken. Een meerderheid van leraren, schoolleiders en leerlingen vindt het belangrijk om op school te leren hoe je op een goede manier ruzie kan maken, hoe je met verschillen omgaat, en hoe je verschil maakt. Hoe je in een democratie met elkaar samen kan leven, kortom.

3

Wat maakt het professioneel uitdagend?

Dat de beste onderwerpen voor burgerschapsonderwijs ook vaak controversiële onderwerpen zijn. Zwarte Piet, klimaatverandering, integratie, seksualiteit, het stikstofbeleid. Dat kan schuren. En uit de hand lopen. Hoe je zo'n gesprek begeleidt, kun je gelukkig leren. In dit boekje vind je hier allerlei handreikingen voor.

4

Wat doen de koplopers onder de scholen goed?

Ze werken structureel aan burgerschapsonderwijs. Met een coördinator burgerschap of een werkgroep, met tijd in het curriculum en een uitgewerkte visie, die vertaald is in concrete leerdoelen. Ze durven te dromen, en zich te beperken tot wat voor hen de essentie is.

5

Wat zijn valkuilen?

Dat we te veel tegelijk willen. Of eindeloos lezen over burgerschap. Beter ieder jaar twee, drie kleine stappen, dan halfslachtig een grote ambitie realiseren, zo leert de ervaring.

6

Wat is een geruststellende gedachte?

De meeste scholen hebben al enige expertise in huis. Leraren op basisscholen zijn vaak pedagogisch sterk. Leraren maatschappijleer, geschiedenis, levensbeschouwing of aardrijkskunde hebben inhoudelijke expertise. En tot slot: leerlingen vinden het vaak razend interessant.

Mensenrechten

een bron van inspiratie

Mensenrechten gelden altijd en voor iedereen. Ze zijn gebaseerd op basiswaarden als vrijheid, gelijkwaardigheid en wederzijds respect. Gelijke kansen, respect voor verschillen en opkomen voor de rechten en vrijheden van jezelf én van anderen, zijn cruciaal voor een veilige en rechtvaardige samenleving. Aandacht voor mensen- en kinderrechten in de hele school kan veel onderwijsthema's met elkaar verbinden. Dit sluit naadloos aan bij de nieuwe kernwaarden van het openbaar onderwijs.

Elme Bakker (VOS/ABB) en Marleen Lammers

Kinderrechten in een nieuw land

Deel een set met kaartjes met echte en fictieve kinderrechten uit aan groepjes leerlingen (meer informatie over kinderrechten vind je op www.kinderrechten.nl). Stel dat ze in een boot zitten richting een onbewoond eiland, en daar een nieuw land gaan stichten met elkaar... Welke kinder- en mensenrechten gooien ze overboord, en welke houden ze, en waarom? Welke nieuwe rechten bedenken ze erbij? Welke zijn de belangrijkste?

'Sta voor je cultuur!'

Noem steeds een kenmerk van een (sub)cultuur of identiteit. Bijvoorbeeld: Nederlander, muzikkliefhebber, gamer, christelijk, pianospeler, voetballer, moslim, sneakerfan, festivalganger, slaapwandelaar. Bij de term die de leraar roept, gaan alle leerlingen staan die zich daardoor aangesproken voelen, of die dat 'zijn'. Er komen verrassende gemene delers uit de groep!

Oud genoeg?

Laat leerlingen met elkaar dialoog voeren over de vraag wanneer een kind oud genoeg is om een eigen levensovertuiging te hebben die verschilt van zijn/haar familie of cultuur. En wie bepaalt dat? Laat de leerlingen eerst in duo's hierover praten en daarna pas plenair. Zo wordt iedere stem gehoord.

Allemaal gelijk?

Geef alle leerlingen een aardappel. De aardappels lijken allemaal op elkaar! Laat de leerlingen hun aardappel goed bestuderen en laat ze een verhaal verzinnen over de aardappel: waar komt hij vandaan en wat heeft hij meegemaakt? Wat maakt hem uniek? Neem vervolgens de aardappels in en laat leerlingen hun aardappel terugvinden. Ineens zijn alle aardappels anders! En tóch zijn ze gelijkwaardig aan elkaar – ze smaken immers even lekker.

Geen enkel boek, film

podcast, vlog of blog

vertelt alle verhalen

werkvorm

Fotografeer het verhaal

Vertel een (levensbeschouwelijk) verhaal. In de week die daarop volgt, moeten de leerlingen, buiten school om, elk 10 foto's maken die iets met het verhaal te maken hebben. Hoe dit met het verhaal te maken heeft, mogen ze zelf bepalen. Het kan dus ook raken aan hun eigen belevingswereld, levensbeschouwing of gevoel van die dag. Wees daarin zo open mogelijk – je wilt *alle* verhalen horen.

Een week later nemen ze de foto's mee, het liefst geprint. Printen kan eventueel ook op school. Leg de foto's op een grote tafel en laat de leerlingen in duo's bespreken welke foto's gemaakt zijn en vooral waarom. Bespreek daarna nog plenair en laat een paar duo's aan het woord. Op deze manier komen alle leerlingen aan het woord.

Het is ook mogelijk om de tussenliggende dagen verschillende dimensies van het verhaal te bespreken om de leerlingen te helpen beelden te vormen.

de basisschooldirecteur

Samen Leren Leven op de openbare school

Als ouders bij mij op bezoek komen met een kopje koffie of thee in de besloten ruimte van mijn kantoor, hoor ik soms de meest bijzondere zaken. Zo vertelt een ouder uit Syrië me dat hij de Nederlandse moslims agressief vindt en een Marokkaanse ouder vindt Syrische kinderen onopgevoed. Een Poolse vader vindt het gewoon beter als zijn kind met “Nederlandse” kinderen omgaat en ik moet tijdens een huisbezoek nog altijd wennen aan die banken langs de muur.

Leren Leven

Soms begrijpen we elkaar niet en vinden we het lastig te wennen aan elkaars gewoonten. Daarom geven wij op De Keerkring veel aandacht aan verschillende waarden en opvattingen, zonder oordeel. Voor leraren betekent dit dat zij moeten leren kijken met een open blik en zich daarbij volledig bewust zijn van hun eigen opvattingen, gewoonten, gebruiken en soms rituelen. Voor kinderen betekent dit dat zij hun eigen waarden moeten ontdekken. Daar kunnen ze wel wat hulp bij gebruiken. Tijdens de Lessen Leren Leven komen in drie jaar 12

levensbeschouwerlijke thema's aan de orde. De docenten islamitisch, humanistisch en godsdienstig vormingsonderwijs (G/HVO) werken samen en geven beurtelings les. Zij leren de kinderen hoe zij vanuit hun geloof of opvatting betekenis en invulling geven aan het thema.

De kinderen horen zo de diverse invalshoeken. Wat opvalt? Geen kind heeft het over de verschillen tussen de religies. Ze worden gevoed door de verhalen. Er wordt geluisterd, gefilosofeerd, gediscussieerd en nagedacht over levensbeschouwelijke zaken. Zo kunnen de kinderen groeien en werken aan hun eigen persoonsvorming.

Tradities

In onze school zijn veel ouders met een niet-Nederlandse achtergrond. Hun kinderen kunnen zich vaak niet identificeren met onze Nederlandse tradities. Daarom is het voor ons als team belangrijk om de tradities vorm te geven

vanuit de zogeheten **Why** van S. Sinek. **Waarom** vieren we in Nederland feest in december? Wat vieren we nu eigenlijk als openbare school? Hoe doen we dat op een manier die zorgt voor verbinding en ontmoeting? Deze 'waarom' bespreken we ook met de kinderen. Zo vieren we in december het thema Licht. Bij de afsluiting bruist het in de middenruimte. Ouders zitten aan een tafel vol met lekkernijen. In de lokalen is van alles te doen: divali-lichtjes maken, je angst overwinnen door in het donker in een spooklokaal rond te lopen, of een ruimte waar je juist in het licht kunt staan met een optreden. Licht is voor alle religies een prachtig symbool van hoop en liefde.

Er worden ook lootjes verkocht voor het rad van fortuin, we hopen op wat extra geld voor schoolfruit. Voor de zekerheid heb ik bij de voorbereiding bij islamitische ouders geïnformeerd of ze dat goed vonden, omdat ik had gehoord dat gokken in de islam niet mag. Zij verzekerden me dat geld ophalen voor een goed doel juist bij hun geloof past. Hierdoor werd ik fijntjes gewezen op mijn eigen vooroordelen en aannames... Mooi, zo blijf je leren. Het sterkt me in de overtuiging dat we elkaar vinden door elkaar te leren kennen. Ik wens dan ook een toekomst voor de kinderen, waarin de hardheid van de discussie van vandaag plaatsmaakt voor dialoog, ontmoeting en begrip.

Ook aan de slag met Leren Leven? Zie www.openbaaronderwijs.nu voor projecten van VOS/ABB en het Centrum voor Vormingsonderwijs voor vernieuwende projecten in het basisonderwijs

En wat doen we met de feestdagen?

En ...
wordt er
ook nog wat
geleerd?

het
verhaal
van

de democratie expert

Ieders stem telt!

Meeste stemmen gelden?

In een democratie telt ieders stem, in gelijke mate. Dat betekent dat iemand met meer geld, status of netwerken niet meer in de melk te brokkelen mag hebben dan anderen. Dat is een vergaande uitspraak voor de school: directeuren en leraren hebben meestal meer te zeggen dan leerlingen. Toch zijn er ook momenten waarop je als leraar beter een stap terug kunt doen: om leerlingen te helpen er met elkaar uit te komen; om ervoor te zorgen dat ieders stem telt. Democratie houdt rekening met iedereen. In de groepsvergadering en de leerlingenraad tellen we niet de meeste stemmen, maar ieders stem. Daar hebben we geen debat, maar een dialoog. We denken met elkaar, niet tegen elkaar. En als we besluiten nemen, hebben we erover nagedacht en besproken wat dit voor iedereen betekent. In een democratie krijg je niet altijd je zin, maar we houden wel rekening met iedereen. Ieders stem telt, in gelijke mate.

Kibbelen over het voetbalveldje

Naast het schoolplein is een voetbalveldje. Kinderen kunnen met elkaar voetballen zonder dat het voor anderen hinderlijk of gevaarlijk wordt. Het enige is: het veldje is niet zo groot. Met meer dan vijftien kinderen kun je er niet leuk meer voetballen. Bijna iedereen wil wel eens voetballen, sommigen heel vaak.

Wat gaan we doen?

Het probleem staat op de agenda van de vergadering. Het blijkt moeilijk om een voor iedereen goede oplossing te vinden. De kinderen die er het eerste zijn? Dat zou tot agressie kunnen leiden. 'Jongens houden veel meer van voetbal dan meisjes', vinden sommige jongens. Als je van voetballen houdt, zou je toch vaker aan de beurt moeten kunnen komen. De jongens zijn op school in de meerderheid. Als we eens gingen stemmen. Nee, dat kan niet, want dan zouden veel kinderen – de meisjes – nooit meer kunnen voetballen. Inschrijven dan maar? Of loten? Dat is wel een heel gedoe elke dag.

De verleiding om in te grijpen weerstaan

Intussen vinden sommige collega's het tijd worden als team de regels te stellen. Het is verleidelijk, maar het voetvalveldje is zo'n mooi voorbeeld om democratie echt te dóen. We moeten er wel voor zorgen dat de zucht die ook de kinderen zo af en toe slaken, wordt omgezet in een uitdaging: hoe vinden we een voor iedereen zo goed mogelijke oplossing? Wat dat voor iedereen is, maken de kinderen met elkaar uit. Wij helpen hen daarover een dialoog te voeren, ook al is dat niet altijd makkelijk. Net als in een echte democratie. De school als democratische oefenplaats!

Dialogoog voor verbinding

We zijn allemaal gelijkwaardig, maar niet gelijk. Hoe zorgen we er op school voor dat leerlingen zich gelijkwaardig voelen, terwijl ze niet hetzelfde zijn of vinden? Dat kan door de verschillen nadrukkelijk op tafel te leggen en hier een verbindende dialoog over te voeren. Hoe zorg je ervoor dat zo'n dialoog in de klas eraan bijdraagt dat we elkaar beter begrijpen en ons met elkaar verbonden voelen, in plaats van dat we tegenover elkaar komen te staan?

dialogoog
werkvoorm

Bedenk een prikkelende vraag waarover je graag dialoog voert met je team of klas.

De participanten zitten in een 'binnenkring' en een 'buitenkring'.

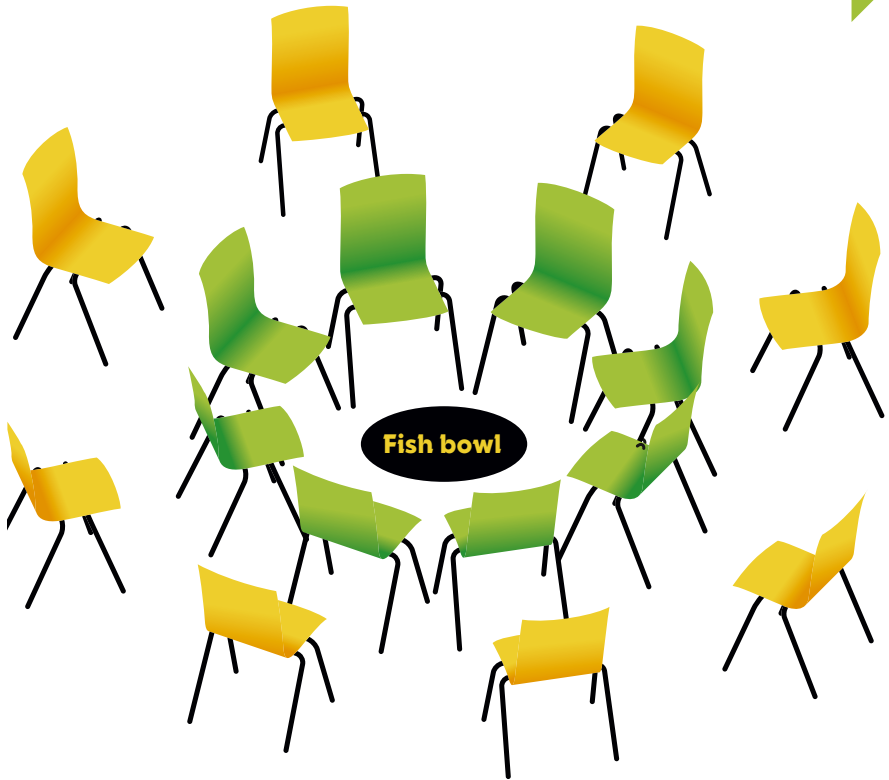
De binnenkring start een dialoog (zie onder voor voorbeelden van vragen waarover de dialoog gevoerd kan worden). Alle participanten van de binnenkring spreken minimaal 1 keer en maximaal 2 keer.

De buitenste kring luistert.

De binnenkring wisselt met de buitenkring. De tweede groep die nu in de binnenkring zit gaat verder met de dialoog en gaat nog dieper in op de vraag die gesteld is. Ook deze participanten spreken minimaal 1 en maximaal 2 keer.

Filosofische/levensbeschouwelijke vragen die gesteld kunnen worden:

- Zou je wel eens willen ruilen met iemand anders en waarom?
- Is samenwerken met anderen altijd handig?
- Wanneer is iemand een held(in) en waarom?
- Wat zijn de voor- en nadelen van protesteren en waarom vind je dat?

vrijheid

Wat betekent ...

theoretisch
kader

Vrijheid

op de openbare school?

Vrijheid is een fundamentele waarde in onze democratische rechtsstaat. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om concrete burgerrechten als vrijheid van meningsuiting, of vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Er bestaat zowel negatieve vrijheid, waarbij iemand vrij is van onderdrukking en dwang, als positieve vrijheid, de vrijheid om je eigen keuzes te maken en hiernaar te handelen. Om je vrijheid te benutten, is het niet alleen nodig dat niemand je tegenhoudt. Het is ook belangrijk dat je de benodigde middelen, kennis en vaardigheden hebt.

Het onderwijs heeft een belangrijke rol in het bevorderen van positieve vrijheid: het stelt leerlingen in staat om zelfstandig te denken en te handelen. Daarnaast kan het onderwijs eraan bijdragen dat in de wet vastgelegde vrijheden ook echt beschermd worden. Op de openbare school leren leerlingen hoe zij hun eigen en andermans vrijheden kunnen bewaken. Hoe zorg je er bijvoorbeeld voor dat mensen daadwerkelijk vrij zijn van discriminatie? En hoe zorg je ervoor dat sociale groepen jouw vrijheid niet te veel beperken?

Vrijheid & Verantwoordelijkheid

Om vrijheid te realiseren, zijn er ook grenzen nodig die het mogelijk maken dat individuen en gemeenschappen vrijheid ervaren. Grenzen die voorkomen dat de staat, een groep of een individu macht misbruikt. Vrijheid vraagt behalve om autonomie dus ook om verantwoordelijkheid. Leerlingen moeten zich bewust worden van botsende perspectieven, overtuigingen en belangen en hoe zij de vrijheid van anderen hierin kunnen respecteren. Daar kan goed burgerschaps- onderwijs aan bijdragen. De openbare school als ontmoetingsplaats biedt volop kansen om met dit soort verschillen te leren omgaan.

Leerlingen mogen hun mening geven en hebben het recht om mee te beslissen over zaken die hen aangaan. Zij leren eigen keuzes maken en onderbouwen, informatie kritisch beoordelen en op vreedzame wijze conflicten oplossen. De leraar beschermt de vrijheden van leerlingen, heeft oog voor sociale druk en sociale onvrijheid. Hij helpt leerlingen kritisch na te denken en weerbaar te worden tegen dit soort druk. Leerlingen hebben de vrijheid om een eigen levensvisie te ontwikkelen en moeten de nodige ruimte en ondersteuning krijgen om zichzelf te kunnen ontplooiën.

Wensen & grenzen

Vrijheid kan nooit betekenen dat je doet wat je zelf leuk vindt, zonder je iets aan te trekken van de consequenties van je handelen. Jouw vrijheid wordt begrensd door waar die van de ander begint. De openbare school daagt leerlingen uit hun eigen wensen en verlangens in verhouding te brengen tot de natuurlijke en sociale wereld om hen heen en de grenzen die deze wereld aangeeft. Voor vreedzaam en democratisch samenleven, is het respecteren van andermans grenzen essentieel.

Vrijheid krijgt vorm in de openbare school door samen een democratische gemeenschap te organiseren. Dat betekent dat alle betrokkenen inspraak hebben in het beleid. Dat alle betrokkenen niet alleen mee mogen praten, maar ook vertrouwen krijgen en verantwoordelijkheid mogen dragen. De directeur, schoolleider, leraren en ouders zijn een rolmodel voor leerlingen in het omgaan met de eigen vrijheid en die van een ander.

De Gouden Regel

7 levensbeschouwingen

Stel: je krijgt de kans om met een groep mensen regels en wetten te ontwerpen voor een nieuw land, los van wie je zelf in die nieuwe samenleving zult zijn. Het is onbekend of je jong of oud bent, wat je gelooft, welke kleur je huid heeft, waar je vandaan komt, je beroep en opleiding, op wie je verliefd wordt en of je gezond of ziek bent. Waarschijnlijk zul je rekening willen houden met zoveel mogelijk mensen, omdat je zelf iedereen zou kunnen zijn. Heel inclusief dus. Misschien dat een van deze gouden regels een rol zal spelen in het ontwerp van je land.

Welke regel spreekt jou het meest aan?

- 1 Doe anderen niet aan wat jezelf pijn zou doen.
- 2 Behandel de mensen zoals jij door hen behandeld wilt worden.
- 3 Je bent een ware gelovige, als je voor anderen hetzelfde wenst als voor jezelf.
- 4 Respecteer mensen en het leven op aarde.
- 5 Zoals een moeder haar kind beschermt, laten we zo elkaar beschermen.
- 6 Voor allen die goed zijn voor mij, ben ik goed. Voor diegenen die niet goed zijn voor mij, ben ik ook goed.
- 7 Wat hatelijk en slecht voor jezelf is, doe dat je naaste niet aan.

Jan Dirk Tuimer (Strichting Vredeseducatie). Illustratie: Maron Hilverda

Oefenen met vrijheid:

gebruik je stem in
de leerlingenraad

De leerlingenraad kan voor scholen een goede manier zijn om te oefenen met de vrijheid om in de democratische rechtsstaat je stem te gebruiken. Meteen ook een goede manier om de burgerschapsopdracht vorm en inhoud te geven! In een leerlingenraad kunnen leerlingen onafhankelijk meedenken over beleid op school, zoals de organisatie van schoolreisjes, inrichting van het schoolplein of het aanbod in de kantine. Het is ook goed als leerlingen mee mogen denken en praten over zaken als de kernwaarden of het strategisch beleid van de school of het schoolbestuur.

Om een goede vorm van democratisch burgerschap te oefenen, zijn verkiezingen noodzakelijk. Zo is de leerlingenraad daadwerkelijk een vertegenwoordiging van de leerlingen en kunnen ze ook oefenen met de rol van afgevaardigde. Laat de leerlingenraad zelf ook nadenken over de vraag hoe de leerlingenraad een goede afspiegeling wordt van de leerlingenpopulatie van de school. Leerlingen van alle leeftijden en schoolniveaus kunnen betrokken worden bij besluitvorming in de klas of op de school. Natuurlijk moet je daarbij kijken welke onderwerpen passend zijn om over mee te denken.

Succesvolle verkiezingen

TIP
wees zichtbaar tijdens
verkiezingen, maak er iets
spectaculairs van

Groeiende bekendheid en groeïende steun

TIP
koppel terug wat
je doet met input
van leerlingen

Goede afspiegeling in vertegenwoordigers

TIP
ga goed voorbereid
van start, praat met
oud-leden, volg een
cursus, lees je in.

Contact zoeken met achterban om mening te peilen

TIP
maak gebruik van de
schoolwebsite, sociale media
maar ook face-to-face

Meepraten en meebeslissen over belangrijk beleid

TIP
kom ook vooral met
eigen voorstellen om het
beleid op school te
verbeteren

Het kunstgesprek

werkvorm

In bijna alle religieuze tradities spelen beelden een belangrijke rol. In veel moderne kunst speelt levensbeschouwing een belangrijke rol. Vaak wordt kunst met leerlingen geanalyseerd op compositie, herkenbare elementen of de bedoeling van de kunstenaar. In het kunstgesprek is het de bedoeling dat de leerlingen de wereld ontdekken die door het kunstwerk wordt opgeroepen. Dit blijkt elke keer weer volstrekt persoonlijk te zijn.

Projecteer een kunstwerk op het digibord en vraag de leerlingen, individueel, in stilte, te kijken naar dit kunstwerk. Elke leerling stelt zichzelf drie vragen, en schrijft de antwoorden op een briefje voor zichzelf.

DE VRAGEN ZIJN:

- 1 Wat zie ik eigenlijk allemaal?
- 2 Als ik wat langer naar dit beeld kijk, wat voor gevoel roept dit dan bij mij op? Word ik er blij van? Word ik er bang van?
- 3 Wat herken ik van dit beeld in mijn eigen leven? Heb ik zelf zoiets ooit meegemaakt? Heb ik me wel eens zo gevoeld?

Dit bespreek je na met de leerlingen. Respecteer het recht op zwijgen.

We kijken naar hetzelfde kunstwerk, maar iedereen ziet iets anders. We zijn niet hetzelfde, maar alles wat iedereen ziet is de moeite waard. Dát is gelijkwaardigheid.

Ik heb
gelijk!

**JEZELF ZIJN
IS OOK
ANDEREN
VRIJHEID
GUNNEN
ZICHZELF
TE ZIJN**

Ik ook!!

het
verhaal
van

leerlingen die oefenen
met democratie

Dit is toch democratie?!

Hoe zorg je dat leerlingen van alle leeftijden een stem hebben, meebeslissen over zaken die hen aangaan en bijdragen aan goed onderwijs en een positief klimaat op school? Met kinderambassadeurs of een leerlingenparlement.

Kinderambassadeurs in de school

“Ons doel is dat ieder kind gehoord en gezien wordt. In dit project zijn leerlingen bezig met inhoudelijke onderwerpen en de vraag hoe je elkaar een goed gevoel geeft,” zegt Danny Dijkhuizen van Kids4Dreams. Hij begeleidt samen met *Samen Sterk zonder Stigma* het project Kinderambassadeurs, waarbij democratisch verkozen leerlingen getraind worden “om een klimaat neer te zetten waar het oké is om anders te zijn of je anders te voelen.”

Vedde is zo'n kinderambassadeur, met een persoonlijke missie: “Ik ben vroeger erg gepest, maar kan nu voor mezelf opkomen. Ik wil andere kinderen helpen ook weer moed te krijgen, want als je gepest wordt, dan breekt je hart gewoon helemaal in stukjes, elke dag weer.” Vandaag vergadert hij met de ambassa-

deurs uit groep 1 t/m 8. De voorzitter vraagt iedereen of ze deze week nog iets bijzonders gezien hebben en hoe het met de voorbereiding van de week van de kinderambassadeurs gaat.

De begeleidende ouders houden zich op de achtergrond, maar vragen wel wat de kinderen zou helpen om hun taken uit te voeren. Moeder Elsbeth: “Het is heel leerzaam voor ze. Je zet ze in een rol die volwassenen ook niet zo goed beheersen. De kleuters vergaderen iets korter mee, maar ze komen ook echt wel met signalen en durven zich uit te spreken.” Fae vindt het fijn iets voor de school te kunnen doen. “Ik dacht in het begin vaak ‘dat gaat nooit lukken’, maar heb geleerd dat je toch best veel kan bereiken.”

Meer dan zomaar een activiteitencommissie

“We zijn de afgelopen twee jaar steeds professioneler geworden”, zegt Sjoerd (17), voorzitter van het leerlingenparlement van Helen Parkhurst, openbare daltonschool voor mavo, havo en vwo in Almere. Er wordt wekelijks vergaderd. Op de agenda vandaag: een gezamenlijke bijeenkomst met alle leerlingenparlementen van de Almeerse Scholengroep.

Op sommige scholen is het leerlingenparlement volgens Sjoerd meer een soort activiteitencommissie. Zijn parlement richt zich echt op het onderwijs, zoals de manier van lesgeven of de communicatie tussen de vakgroepen. “We proberen ook zoveel mogelijk leerlingen van het parlement in de medezeggenschaps-

raad te krijgen. Zo weten we wat er speelt en staan we sterker. “Drie keer per jaar houdt het leerlingenparlement een pizzapanel. Onder het genot van gratis pizza kunnen alle leerlingen vertellen wat er beter moet op school en reageren op vragen en voorstellen. Vandaag is het versterken van het contact met de mavoleerlingen een belangrijk gespreksonderwerp. Na stemming over twee voorstellen reageert iemand verontwaardigd op de 7-6 uitslag: “Ik vind dit niet reëel. Eén stem meer, en dus doen we niets?” De reactie: “Dit is toch democratie?!” In het vervolggelsgesprek wordt al snel duidelijk dat democratie niet alleen ‘de meeste stemmen gelden’ is, maar bijvoorbeeld ook samen oplossingen bedenken en opkomen voor minderheden.

Waar is
mijn konijn
nu?!

ik Denk
DAT 'ie in
De HeMel
is!

ik Denk
DAT 'ie heel
gelukkig
is bij
JHAAH!

ik Denk
DAT 'ie gewoon
DooD is, DAT
'ie nergens
Meer is...

ik Denk DAT
ie een nieuw
leven heeft,
MAAR niet Meer
Als konijn!

Wat mooi dat
jullie er allemaal zo
anders over denken!
We weten het niet...
We zijn allemaal
VRIJ om onze eigen
ideeën hierover te
hebben!

het
verhaal
van

leerlingen die werk
maken van diversiteit

Vrijheid om jezelf te zijn:

een Gender & Sexuality Alliance
op school

Janine en Sharona staan voor tolerantie en vinden het belangrijk dat iedereen zichzelf kan zijn. De 17-jarige leerling en oud-leerling van het Hofstad Lyceum in Den Haag sloten zich daarom aan bij de Gender and Sexuality Alliance (GSA) op hun school. Hun GSA bestaat uit 15 leerlingen, uit de 1e t/m de 6e klas en wordt begeleid door maatschappijleerdocent Flemming.

De GSA is, in de woorden van het COC 'een verbond tussen allerlei seksuele oriëntaties, sekses, gender-identiteiten en gender-expressies'. Het COC komt op voor lesbiennes, homo's, bi's, trans- en intersekspersonen en steunt de GSA's. Zo krijgen GSA's actiematerialen, zijn er regionale en landelijke dagen en campagnes en lokale GSA-coördinatoren. Uit een peiling van het landelijke GSA-netwerk onder meer dan duizend lhbtqi-leerlingen, blijkt dat deze leerlingen zich meer geaccepteerd en thuis voelen op scholen met een GSA.

Het initiatief en de regie van de GSA's ligt bij de leerlingen, maar het is volgens Flemming belangrijk dat er begeleiding is van een docent, die er ook uren voor krijgt. Hij is zeer betrokken als 'leerlingenparticipatie-coördinator' en daarnaast zelf ook open over zijn homoseksualiteit. Hij vindt het belangrijk dat leerlingen zien dat het bestaat en bespreekbaar is.

Dat is voor lang niet alle leerlingen vanzelfsprekend. Flemming: "Je ziet dat er een tweestrijd is tussen wat leerlingen van huis uit meekrijgen en wat wij ze meegeven." Janine: "Omdat er hier zoveel verschillende culturen zijn, verschilt het erg hoe erop gereageerd wordt." De GSA staat jaarlijks op de open dag, om direct duidelijk te maken dat je om het onderwerp seksuele en genderdiversiteit op deze school niet heen kunt. Flemming: "Ik zie het als onze taak om de horizon van leerlingen te verbreden. Wij planten het zaadje: hopelijk zijn leerlingen als ze hier van school gaan net wat ruimdenkender."

De GSA organiseert verschillende activiteiten om dat doel te bereiken. Sinds Sharona en Janine voor een praktische opdracht een activiteit in de Week tegen Pesten organiseerden, is dat vaste prik. Janine: "En op Paarse Vrijdag proberen we zoveel mogelijk mensen paars te laten dragen, om te laten zien dat we er zijn voor de lhbtj-community." Op de International Day of Silence trekt de GSA veel aandacht door een ochtend lang niet te praten en bijvoorbeeld met tape op de mond rond te lopen. Sharona: "Dat staat voor de angst van leerlingen die zich niet kunnen of durven uit te spreken. We ontbijten samen, maar communiceren niet of alleen met berichten via de telefoon. 's Middags bespreken we dan ieders ervaringen. Dat maakt vaak wel indruk."

"We willen dat leerlingen zelf gaan nadenken in plaats van de mening van de ouders overnemen."

Tips van Janine, Sharona en Flemming voor andere GSA's:

- ❗ Wees actief op sociale media en blijf leden werven
- ❗ Betrek meerdere docenten
- ❗ Schrijf op/bewaar wat je organiseert
- ❗ Benut de materialen en ondersteuning vanuit het COC
- ❗ Regel budget

Do's en don't's voor Dialogoog & Discussie

- Feitelijke onjuistheden corrigeren
- Vragen stellen aan leerlingen
- Discussie tussen leerlingen begeleiden
- Persoonlijke anekdotes en overwegingen meegeven

- Meninge van leerlingen corrigeren
- Uitgebreid in discussie gaan met leerlingen
- De discussie overnemen en domineren
- Alleen vertellen wat er in een boek staat

ontmoeting

Wat betekent ...

theoretisch
kader

Ontmoeting

op de openbare school?

De openbare school is een ontmoetingsplaats waar mensen en hun verhalen samenkomen. De kernwaarde ontmoeting vraagt om een actieve rol van de school en alle betrokkenen. Samen creëren zij ruimte voor diversiteit en dialoog. Ontmoeting betekent niet alleen dat je op de openbare school in aanraking komt met diversiteit. Het gaat een stap verder: we maken op de openbare school actief werk van de dialoog over verschillen en overeenkomsten. We hebben aandacht en interesse voor de ander. En ook voor onze buurt, wijk, dorp of stad. We dragen zorg voor de ander en de samenleving.

Diversiteit benutten

De kernwaarde ontmoeting is nauw verbonden aan de actief-pluriforme opdracht van het openbaar onderwijs. Het gaat over het herkennen, erkennen, waarderen, benutten en ondersteunen van diversiteit. Diversiteit in de klas, in de school, in de samenleving en in de wereld. Dit is van belang voor het ontwikkelen van de eigen identiteit én voor het ontwikkelen van relaties. Leerlingen leren zo mede vormgeven aan een democratische samenleving waarin iedereen kan opbloeien.

Voor het openbaar onderwijs betekent dit dat scholen streven naar diversiteit binnen de schoolmuren. Als de schoolpopulatie geen afspiegeling is van de diversiteit binnen de samenleving, heeft de openbare school de bijzondere opdracht om deze diversiteit actief op te zoeken of de school binnen te halen. De school is niet alleen een plaats waar leerlingen met en van elkaar leren. Het is ook een plek waar ouders met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Iedereen levert vanuit haar of zijn achtergrond en talent een eigen bijdrage aan het schoolleven.

Verhalen & dialoog

Op de openbare school voeren we een voortdurende dialoog, waarbij verschillen mogen blijven bestaan. Je hoeft niet ieders zienswijze te waarderen, maar we delen de wens om altijd in gesprek te blijven. Leerlingen leren aandacht te hebben voor 'het andere' en zichzelf en anderen vragen te stellen. Op de openbare school maken ze kennis met veel verschillende bronnen, verhalen, visies en manieren van leven. Elkaar ontmoeten betekent elkaar willen leren kennen, begrijpen en accepteren.

In de klas bespreken leerlingen en leraren levensbeschouwelijke, filosofische en morele thema's. Ze maken daarbij een koppeling naar de dagelijkse praktijk. De vormingsgebieden burgerschap, geestelijke stromingen en sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen hierin een belangrijke rol vervullen.

Betrokkenheid & verbinding

Ontmoeting is niet alleen het ontmoeten van anderen, maar ook het 'ontmoeten van de wereld', het 'ontmoeten van nieuwe verhalen' en het 'ontmoeten van de buurt van de school'. Het gaat ook om samen iets ondernemen en oog hebben voor elkaar. Dat vraagt om betrokkenheid en het zoeken van verbinding. Leerlingen leren zorgdragen voor anderen en voor de samenleving. Ze gaan op zoek naar de eigen manier waarop zij zich tot de samenleving kunnen en willen verhouden. De openbare school levert zo een actieve bijdrage aan de omgeving. Openbaar onderwijs bevordert zo ontmoeting en verbondenheid in onze samenleving.

Ontmoeting door te filosoferen in de klas

Filosoferen met kinderen en jongeren sluit prachtig aan bij de kernwaarden van het openbaar onderwijs. Tijdens het gesprek kun je alle gedachten uitproberen (*vrijheid*), doen alle gedachten ertoe ongeacht je achtergrond of geloof (*gelijkwaardigheid*) en leer je elkaars ideeënwereld kennen (*ontmoeting*). Het samen verwonderen en nadenken met leerlingen is niet alleen leuk, maar traint ook denkvaardigheden en organiseert het gesprek in de klas op een betekenisvolle manier.

De uitdaging

De uitdaging voor jou als leraar is je niet met de inhoud van het gesprek te bemoeien. Het gesprek is echt van de leerlingen, jouw taak is het bewaken van het verloop. Je helpt bij het vinden en wegen van argumenten en je zorgt ervoor dat iedereen het kan volgen.

Opbouw gesprek

- 1 Zorg voor een leuke binnenkomer die prikkelt om na te denken. Bijvoorbeeld een verhaal, actieve opdracht, filmpje of afbeelding.
- 2 Hierna stellen de leerlingen vragen of je neemt zelf een startvraag mee.
- 3 De kinderen denken in tweetallen kort over de vraag na. Verzamel de verschillende gedachtes op het bord. Je hebt verschillende gedachtes nodig (liefst tegenstelde) om goed te kunnen denken.
- 4 Kies een vruchtbaar denkspoor en ga op zoek naar argumenten bij deze uitspraken.
- 5 Komt een gesprek niet vanzelf op gang? Vraag dan goed door om verder te komen.
- 6 Rond het gesprek af door met elkaar samen te vatten of kies een creatieve verwerkingsopdracht.

Doorvragen

Om de leerlingen uit te nodigen om elkaars gedachten te onderzoeken, zijn de volgende vragen helpend:

- ? Welke gedachten heb jij bij de vraag?
- ? Heeft iemand een ander idee of andere gedachte?
- ? Vraag 'omdat?' of 'want?' om bij de argumenten te komen.
- ? Zoek de andere kant op als iedereen het eens is: 'Wie kan daar eens tegenin denken?'
- ? Als je uitspraken en concepten uitlicht, zie je vaak dat er een wereld aan interessante gedachten en tegenstellingen in verborgen zit. Je kunt dit doen door te vragen: 'Wat is dat?' en door een woord of zin door een leerling te laten verhelderen.

werkvorm

Vraag van de dag of de week

Zet aan het begin van de dag of week een levensbeschouwelijke of filosofische vraag op het bord. De vraag wordt niet besproken maar de leerlingen hebben allemaal een eigen schrift waar ze gedurende de hele dag (of week) aantekeningen in kunnen maken over de vraag. In het laatste kwartier van de dag of in de laatste les van de week worden de ideeën van de leerlingen in de klas besproken.

Op deze manier stimuleer je dat de leerlingen voortdurend attent zijn op de levensbeschouwelijke / filosofische dimensie van elk vak dat gegeven wordt.

Uiteraard is het slim om de leerlingen zo nu en dan weer even te wijzen op de vraag.

Wereldwijde ontmoetingen in de klas

Kinderen en jongeren leren zichzelf en de wereld kennen door ontmoetingen. Ontmoetingen met andere mensen en andere verhalen. Soms dichtbij, soms ver weg. Natuurlijk kun je hier boeken en filmpjes voor inzetten, of een 'ouderwetse' briefwisseling op touw zetten. Ook fysieke uitwisselingen zijn waardevol, maar kostbaar en verder van huis vaak niet haalbaar. Nieuwe technologie biedt echter volop mogelijkheden om de wereld de klas in te halen.

Wil je jouw leerlingen kennis laten maken met andere culturen? Wil je praten over onderwijssystemen, kleding of voedsel? Wil je zingen samen met een klas aan de andere kant van de wereld? Wil je een paar Arabische of Spaanse woordjes leren? Dan kun je bijvoorbeeld Skype in the Classroom inzetten. Daarmee kun je direct contact leggen met andere docenten of experts over de hele wereld.

Een bijzondere vorm hiervan is Mystery Skype. In dit spel raden klassen van elkaar waar zij vandaan komen op de wereld (nadat docenten contact hebben gelegd). Hoe wordt het spel dan gespeeld? Heel simpel! Allebei de groepen nemen plaats voor een webcam en bellen elkaar via Skype. Op het moment dat er verbinding is, mag een klas starten met vragen stellen. En let wel op...het mogen alleen vragen zijn waar met yes/no op geantwoord kan worden.

Leerlingen kunnen elkaar en elkaars land vervolgens beter leren kennen, bijvoorbeeld door het geven van een presentatie over hun land en cultuur of door het aanleren van een lied of dans. Ook kunnen de leerlingen praten over actuele onderwerpen die wereldwijd spelen.

Op deze momenten gebeurt er iets magisch in de klas. Leerlingen zien dat de wereld er overal anders uitziet: op de ene plek dragen leerlingen een uniform, elders zitten alleen meisjes in de klas. Wat het elke keer weer zo bijzonder maakt, is dat de leerlingen elkaar echt aardig vinden aan het einde van een gesprek. En ze zijn trots dat ze iets nieuws hebben geleerd over een land dat ze daarvoor misschien nog niet eens kenden.

Waarom zou je met de klas leerlingen uit de hele wereld ontmoeten?

- Vergroot het samengevoel in de klas
- Creëert empathie voor anderen
- Verbeterd communicatievaardigheden
- De leerlingen worden wereldburgers
- Brengt leerlingen op plekken waar ze nooit zullen komen
- Leerlingen worden geïnspireerd

A wooden shelf is mounted on a light-colored wall. On the shelf, several books with gold lettering on their spines are visible. A black metal bracket supports the shelf. Below the shelf, a neon sign in a cursive font reads "We are all made of". The sign is illuminated with a warm, orange-red light, casting a glow on the wall behind it.

We are all
made of

VIT
DNY
LIMBUKA

Historias

T

RANSLATOR

I

MAGINATOR

M

ODERATOR

E

XPLORER

S

OURCE

Verhalen in de klas:

Ontmoeting met Gulliver

De Lilliputters bekijken hem met een mengeling van nieuwsgierigheid en angst. Die vreemde man is zoveel groter dan zij. Is hij een uit de kluiten gewassen wapen van hun vijanden?

De reis van Gulliver, in het boek van Jonathan Swift, voert hem langs de Lilliputters. Ze zijn niet groter dan zijn vinger. Het verhaal van Gulliver kan een mooie aanleiding zijn om ontmoeting tussen leerlingen te stimuleren.

De leraar is hierbij de spil. Welke rol pak je hier als leraar? Het TIMES-model onderscheidt vijf rollen voor de leraar.

Translator (vertaler)

Vertaal elementen uit het verhaal in levenservaringen die voor leerlingen zowel herkenbaar als verrassend zijn. Zo kan de kennismaking van Gulliver met de Lilliputters de leerlingen uitnodigen na te denken over verschillen tussen mensen en welke kanten een ontmoeting tussen verschillende groepen en individuen kan hebben. Het helpt dus als je zelf ook verhalen kent en leest!

Voorbeeld van een gespreksvraag:

Wat maakt jou heel verschillend van een ander?

Imaginator *(verbeelder)*

Breng leerlingen in aanraking met symbolen en beeldende taal. Daag ze uit om het verhaal en een levenservaring uit te drukken in creatieve en persoonlijke beelden. Gulliver bevindt zich in een wereld die symbolisch kan verwijzen naar actuele situaties. Maar het verhaal nodigt elke leerling ook uit dit te verbeelden in bijvoorbeeld schilderijen, drama of een zelfgemaakte rap of lied.

Voorbeeld van een opdracht:

Hoe ziet een wereld eruit die heel verschillend is van onze wereld?

Moderator *(verbinder)*

Verbind door te dialogiseren en te filosoferen leerlingen aan elkaar. Zorg dat elke leerling zich:

- gehoord voelt
- uitgedaagd wordt zichzelf uit te drukken
- begripvol reageert op een ander.

Voorbeeld van een gespreksvraag:

Hoe zou het zijn als er geen verschillen in de wereld waren?

Explorer (verkenner)

Verken ervaringen uit een verhaal door die vragen te stellen die zowel het verhaal als de antwoorden van de leerlingen recht doen. Gulliver komt in aanraking met wezens die sterk van hem verschillen, dus daar kun je op ingaan.

Voorbeelden van gespreksvragen:

- Wat vind je er van dat mensen verschillend zijn?
- Hoe zou het zijn als iedereen hetzelfde was?
- Wat zijn de voordelen of positieve kanten van verschillend zijn? Waarom?
- Wat zijn de nadelen of lastige kanten van verschillend zijn? Waarom?

Source (bron)

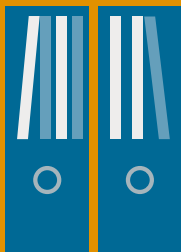
Breng als leraar je eigen waarden, drijfveren en levensvisie in. Dit doe je nooit om een levensbeschouwing over te dragen, maar om het zoeken van de leerlingen te stimuleren met een aanvullend perspectief. Zo kunnen ze zich schuren aan jou.

Voorbeeld:

Vertel iets wat je zelf hebt meegemaakt waarin je in aanraking kwam met iemand die erg van je verschilde, en wat je daar lastig/leerzaam/inspirerend aan vond.

Hoe openbaar is mijn school eigenlijk?

check hier de echte quickscan

Op onze school mogen leerlingen meepraten over belangrijke besluiten

Wij streven naar grote diversiteit in bronnen, verhalen en voorbeelden waar we de leerlingen mee in aanraking brengen

Op onze school leren leerlingen om in dialoog te gaan met mensen die anders in het leven staan dan zij

Mijn belangrijkste bezit

Elke leerling heeft wel iets dat heel belangrijk en betekenisvol voor haar of hem is. Vraag de leerlingen om zo'n voorwerp mee naar school te nemen. Als het een te kwetsbaar (of te groot) voorwerp is, dan kunnen ze ook een foto of afbeelding van het voorwerp meenemen.

Geef de leerlingen vervolgens verschillende vragen rondom dit voorwerp. Dit kan in één les, maar ook tijdens verschillende momenten gedurende de week. Verken de emotionele lading, de geschiedenis, de koppeling met de levensbeschouwing van de leerling, bijzondere verhalen, de functie, de momenten waarop het belangrijk is / was, enzovoorts.

Laat de leerlingen het verhaal over hun voorwerp opschrijven. Je kunt er ook voor kiezen om de leerlingen uit te dagen om een toespraak te houden over hun voorwerp waarin zij toelichten waarom dit voorwerp voor hen zo belangrijk is.

VARIATIE

Speeddaten 'Waar verhalen samenkomen'

Laat de leerlingen speeddaten met hun voorwerpen en laat hun **verhalen samenkomen!** Tien minuten over hun voorwerpen verhalen uitwisselen en dan doordraaien. Op deze manier leren ze hun klasgenoten spelenderwijs weer wat beter kennen en wordt een open ontmoeting gestimuleerd.

Tien tips voor een goede gespreksleider

Weet jij wat er in de hoofden van je leerlingen omgaat? Wat ze meemaken? Waarover ze nadenken? Dé manier om daarachter te komen, is ze te ontmoeten. Dan gaat het niet over de lesstof, maar vooral over het leven buiten het klaslokaal – dus over hún leven. En over wat er in het land en in de wereld gebeurt. Met deze tips stel jij je op als gespreksleider en krijg jij de verhalen en meningen van je leerlingen op tafel.

1

Stel prikkelende, open vragen: vragen die niet sturend zijn en waarop meer antwoorden mogelijk zijn.

Honoreer elke reactie en elke mening als waardevol.

2

3

Vraag altijd dóór naar de argumenten voor een reactie of mening.

Vraag andere leerlingen om tegenargumenten.

4

5

Reageer zelf nog niet, schort je eigen mening en kennis even op.

Oranje kaart

Niet alle leerlingen doen mee aan een gesprek. Hoe houd je de anderen betrokken? Las tijdens het gesprek een stemronde in. Dan moet iedereen nadenken. Zorg dat er voor alle leerlingen een groen, rood en oranje stemkaartje is. Groen is 'eens'; rood is 'oneens' - met een goed argument natuurlijk. Het oranje kaartje is geen twijfelkaartje, maar betekent dat je een argument voor *én* een argument tegen hebt. En die argumenten geven het gesprek weer een extra boost!

Twee vingers-truc

Je leerlingen zullen vast gewend zijn om hun vinger op te steken voor ze de beurt krijgen. Zo zorg je voor rust en hou je zelf de regie. Maar je wilt wel dat je leerlingen goed naar elkaar luisteren en nadenken. Gebruik daarvoor de 'twee vingers-truc'. Wil een leerling reageren op het argument van een andere leerling? Dan steekt-ie twee vingers in de lucht en mag hij of zij met voorrang reageren, voordat er nieuwe argumenten worden aangedragen.

6

Betrek altijd verschillende leerlingen bij het gesprek – speel de bal door.

Gebruik liever het woord 'waarom' dan 'wat'.

7

8

Stel je luisterend en nieuwsgierig op.

Sta open voor verrassingen.

9

10

Trek geen (eind)conclusies; vat wel samen.

Bronvermeldingen

Doorverwijzingen & geraadpleegd op internet

- *Openbare scholen: waar verhalen samenkomen:* www.arkade.nl
- *Zes vragen over burgerschapsonderwijs en Oefenen met vrijheid:* op het kernwaardenportaal www.openbaaronderwijs.nu kun je het hele handboek burgerschap downloaden
- *Mensenrechten een bron van inspiratie:* www.mensenrechten.nl/nl/aan-de-slag-de-klas
- *Fotografeer het verhaal, Het kunstgesprek, Vraag van de dag/week, Mijn belangrijkste bezit:* deze werkvormen komen uit het werkvormenspel van de Dialogooschool. Zie het kernwaardenportaal www.openbaaronderwijs.nu voor nog veel meer werkvormen.
- *Samen Leren Leven op de openbare school:* kernwaardenportaal www.openbaaronderwijs.nu
- *De Gouden Regel:* www.tekenenvoorvrede.nl/werkvormtoegang
- *Oefenen met vrijheid:* www.tumult.nl/leerprogressie-door-discussieren-in-de-klas en wij-leren.nl/didactische-werkvormen-discussievormen.php
- *Vrijheid om jezelf te zijn: een Gender & Sexuality Alliance op school:* www.gsanetwerk.nl
- *Ontmoeting door te filosoferen in de klas:* www.kinderfilosofie.nl
- *Dit is toch democratie:* www.samensterkzonderstigma.nl/stigma-en-jeugd/tools/kinderambassadeurs
- *Wereldwijde ontmoetingen in de klas:* education.skype.com
- *Hoe openbaar is mijn school eigenlijk?* De hele Quickscan staat op kernwaardenportaal www.openbaaronderwijs.nu
- *Tien tips voor een goede gespreksleider:* www.creathlon.nl

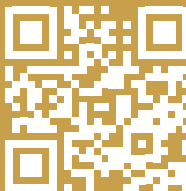
Geraadpleegde literatuur

- De Groot, I., Eidhof, B., Biesta, G., Bartels, R., Kopmels, T., Bakker, E., & De Voogd, L. (2020). *Openbare Scholen: waar verhalen samenkomen. Theoretisch kader*. Vereniging Openbaar Onderwijs & VOS/ABB. Het gehele artikel is te downloaden op kernwaardenportaal www.openbaaronderwijs.nu.
- Eidhof, B. (2019). *Handboek Burgerschapsonderwijs. Voor het voortgezet onderwijs*. ProDemos: Den Haag.
- Kopmels, T. (2016). *Verhalen vertellen en vragen stellen. Vakdidactiek levensbeschouwing & geestelijke stromingen*. Uitgeverij Noordhoff.
- Mulder, A. & Van den Berg, B. (2019), *Learning for Life. An Imaginative Approach to Worldview Education in the Context of Diversity*. Eugene: Wipf&Stock en Pollefeyt, D. (2011), *Imparting Life. Religious Tradition in Catholic Religious Pedagogics: Developments and Prospects*, in: Reader: Course Didactics A0950, Religious Education (pp. 1-19)
- Tuinier, J.D. *Tekenen voor vrede. 100 manieren om de wereld mooier te maken*. Stichting Vredeseducatie

Wat is jouw verhaal?

Ben je geïnspireerd door de ideeën in dit boekje? Wil je op jouw school handen en voeten geven aan de kernwaarden? Wat wordt het verhaal van JOUW school?

Bij dit boekje hoort een digitaal portaal. Hierop vind je nog veel meer suggesties voor lesmateriaal en activiteiten waarmee je met de kernwaarden aan de slag kunt in jouw klas en op jouw school. Dit is voor iedereen toegankelijk.

www.openbaaronderwijs.nu

COLOFON

maart 2020

Uitgave: Dit boekje is een gezamenlijke uitgave van VOS/ABB (www.vosabb.nl) en de Vereniging Openbaar Onderwijs (www.voo.nl). Met vermelding van de bron kan iedereen de inhoud van dit boekje gebruiken. Meer exemplaren zijn te bestellen via de bovengenoemde organisaties.

Redactie: Eline Bakker (VOS/ABB) (coördinatie auteurs)
Tamar Kopmels (VOS/ABB) (eindredactie)
Leone de Voogd (VOO) (inleidende teksten kernwaarden)
Noëlle van Wijgerden (NvW*Cmmnct) (advies)

Vormgeving & illustraties: Ontwerpburo Suggestie & Illusie

Auteurs: Rob Bartels (Hogeschool Inholland), Mark Bos (Humanistisch Verbond), Rosa van Bottenburg (Arkade), Alexandra Bronsveld (Centrum Kinderfilosofie Nederland), Bram Buskoop (VOO), Afke Dijkerman (Microsoft Educatie), Jorne Dijkerman (Kindcentrum Rivierenwijk), Bram Eidhof (Common Ground), Marco Frijlink (VOO), Maxine Herinx (Creathon), Erik Renkema (Hogeschool Windesheim), Tom Schoemaker (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen), Esther Smit (OBS De Keerkring stichting Aves), Hans Teegelbeckers (VOS/ABB), Jan Durk Tuinier (Stichting Vredeseducatie)

Beeldmateriaal: Maron Hilverda (De Gouden Regel), Arkade, Stichting Aves, Pixabay, Jorne Dijkerman en Eline Bakker

openbare scholen

waar verhalen samenkomen